International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi

Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

TÜRKİYE VE ARJANTİN'DE EKONOMİK BAĞIMLILIK TARTIŞMALARI*

Arif KILIÇ
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, arfklc90@gmail.com
0000-0003-1508-6583

Assoc. Prof. Dr. Oytun MEÇİK
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
oytunm@ogu.edu.tr
0000-0002-7409-6266

Özet

Çalışmanın konusunu, ekonomik olarak gelişmekte olan ülkelerin Neo-klasik teorinin öngörülerinin aksine gelişmiş bir ekonomiye sahip olamaması ve kalkınamaması oluşturur. Çalışmada, süregelen bu duruma açıklama getiren ekonomik bağımlılık teorisi incelenmiş, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik bağımlılığı Türkiye ve Arjantin örnekleri üzerinden ele alınmıştır. Literatür taraması sonucunda ekonomik bağımlılığın ülkelerin kendilerine özgü tarihselliklerinde, özellikle sanayi devriminde ve öncesinde, sahip oldukları maddi somut şartların etkisinde ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Bu perspektiften yapılan değerlendirmelerde ekonomik bağımlılıkta belirleyici rol oynayan birçok tarihsel faktör olduğu ve bu faktörlerin incelenmesi için de çok disiplinli bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiği açığa çıkmıştır. Tüm bunlar ışığında yapılan değerlendirmelerdeyse hem Arjantin hem de Türkiye için ekonomik bağımlılığın oldukça ciddi bir problem olduğu ve bu bağımlılığın mevcut iktisadi sistem içerisinde çözülmesinin oldukça güç olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak, aynı durumdaki birçok ülkenin ekonomik bağımlılıkla mücadele etmek ve bu bağımlılığa son vermek için, içinde bulundukları iktisadi ve siyasal sistemlerde köklü değişikliklere gitmelerinin son derece önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Bağımlılık, Bağımlılık Teorisi, Dış Ticaret, Türkiye, Arjantin

JEL Kodları: F13, F19

* *Bu makale, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi SBE İktisat Anabilim Dalında kabul edilen "Diyalektik Materyalizm ve Bağımlılık Teoremi" isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.*

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi

Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

THE DISCUSSIONS OF ECONOMIC DEPENDENCY IN TURKEY AND ARGENTINA

Arif KILIÇ
Eskişehir Osmangazi University, arfklc90@gmail.com
0000-0003-1508-6583

Assoc. Prof. Dr. Oytun MEÇİK
Eskişehir Osmangazi University, Department of Economics
oytunm@ogu.edu.tr
0000-0002-7409-6266

Abstract

The subject of the study is that economically developing countries have not a developed economy contrary to the predictions of Neo-classical theory. The studies examined the ongoing economic dependency theory that explains this situation, the economic dependence of developing countries is discussed through examples in Turkey and Argentina. As a result of the examinations made by the literature review, the economic dependence emerged under the influence of the material and concrete conditions of the countries, especially in the industrial revolution and before. In the evaluations made from this perspective, it was revealed that there are many historical factors that play a determining role in economic dependence, and a multidisciplinary approach is required to examine these factors. All are around them both Argentina and evaluation in the light of economic dependence which is quite a serious problem for Turkey and has reached the conclusion that this dependence is very difficult to be solved in the current economic system. As a result, it was concluded that it is extremely important for many countries in the same situation to make radical changes in their economic and political systems to combat and end this dependency.

Key Words: Economic Dependency, Dependency Theory, Foreign Trade, Turkey, Argentina

JEL Classification: F13, F19

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

GİRİŞ

Dünyadaki birçok gelişmekte olan ülkenin uzun zaman içinde gelişmiş ülkeler haline gelememesi, bu ülkelerin ekonomik gelişme ve kalkınma problemlerinin sürdüğüne işaret etmektedir. Türkiye ve Arjantin gibi ülkelerin karşı karşıya kaldığı bu durum Klasik ve Neo-Klasik iktisada tabi olan yakınsama hipotezi gibi; tüm dünya ülkelerinin gelişmiş bir ekonomiye sahip olacağını öngören teorilere ve varsayımlara, şüpheyle yaklaşılmasına yol açar. Bu bağlamda ülkelerin gelişme ve kalkınma problemlerinin Neo-Klasik iktisadi külliyatın dışına çıkarak eleştirel ve disiplinler arası bir perspektifte ele alınmasının, probleme dair yeni bulguların yanı sıra yeni bakış açılarının da ortaya konmasında önemli rol oynayabileceği düşünülmektedir. Nitekim bu çerçevede günümüz egemen literatürünün dışında kalan, ancak ülkelerin gelişme ve kalkınma problemlerini bambaşka dinamikler üzerinden değerlendiren Bağımlılık Okulunun ve bu okulun teorisyenlerinin ülkelerin söz konusu problemleriyle ilgili farklı tespitlerde bulunmuş oldukları dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, tarihselliklerinde ve ekonomik serüvenlerinde önemli benzerlikler bulunan Türkiye ve Arjantin'in gelişememe sorunsalının, bağımlılık okulu tartışmaları perspektifinden teorik olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, bağımlılık okulu yaklaşımları açıklanmış, Arjantin ve Türkiye ekonomisinin tarihsel süreçleri bağımlılık yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın ortaya koyduğu tespitlerin bu ülkelerdeki gelişme sorunları tartışmalarına farklı bir bakış açısı sunması hedeflenmektedir.

1. BAĞIMLILIK OKULU

Sanayi devriminin gerçekleşmesi ve klasik iktisadın dünya genelinde kabul görmesinin uzun vadedeki bir sonucu, dünya ülkelerinin sanayi devriminin ulaşım olanaklarına yaptığı önemli katkının etkisiyle oldukça yüksek miktarlarda dış ticaret yapabilmesi olmuştur. Ülkeler arasında gerçekleşen bu ticaret, ticarete konu ekonomik emtianın niteliğine ve niceliğine göre ülkeler için oldukça farklı anlam ve öneme sahip olabilmektedir. Örneğin bir ülkenin ihracat kalemlerinde yer alan ürünlerini üretmek için ithal girdilere ihtiyaç duyması, söz konusu girdiler olmadan o ürünleri ihraç edemeyecek olması, o ülkenin uzun yıllar boyunca kurmuş olduğu dış ticaret ilişkilerinin bir bakımdan ekonomik bağımlılık olarak yorumlanabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla dış ticaret, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

portföy yatırımları aracılığıyla oluşan bu karmaşık ekonomik entegrasyon ilişkisi, doğal olarak dinamiklerinde ekonomik bağımlılık potansiyelini barındırmaktadır (Bucak, 2003).

Bağımlılık okulunun teorisyenleri, bu ekonomik bağımlılığı Neo-Klasik iktisadi teorinin uygulanması sonucunda dünya genelinde ortaya çıkan serbest dış ticaret ve para politikalarının doğal bir sonucu olarak görmektedir. Ancak bu durumu çeşitli argümanlarla açıklamaya çalışan bağımlılık teorisyenlerinin kendi aralarında bazı kuramsal ve metodolojik ayrışmalar söz konusudur. Bu ayrışma ve farklılıkların ortaya çıkmasında ülke tarihselliklerinin oldukça büyük bir etkisi vardır. Çünkü her ülkenin kendine özgü politik-ekonomik ve toplumsal yapılara sahip olması, bağımlılığın farklı dinamiklerini ortaya çıkarmakta, bağımlılık teoremlerinin gelişmesini ve çeşitlenmesini sağlamaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen bağımlılık teorisyenlerinin büyük bir çoğunluğunun ortak bir paydası bulunmaktadır. Bu ortak paydanın bileşenleri aşağıdaki maddelerle özetlenebilir:

• Neo-Klasik iktisadi sistem içerisinde gelişmiş ülkeler gelişmişliklerini az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler sayesinde elde eder ve sürdürürler.

• Mevcut iktisadi sistemde az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülke haline gelebilmesi mümkün değildir.

• Günümüzde ülkelerin kalkınma ve ekonomik gelişme problemleri ülkelerin uzun yıllar boyunca, bulunmuş oldukları maddi nesnel şartlar içerisindeki ekonomik ve siyasi yolculuğunun, tarihselliğinin bir sonucudur.

• Sanayi devriminin gerçekleşmesi ve kapitalizmin gelişimi, ülkelerin kendine özgü toplumsal ve kültürel yapısı itibariyle tüm ülkelerde farklı bir tarihselliğin ortaya çıkmasını sağladığı için ülkelerin gelişme ve kalkınma süreçlerini anlamlandırabilmek adına kritik bir öneme sahiptir.

Bağımlılık teorisyenlerinin bu maddelerde buluşmasında tarihselliğin, klasik iktisadi ekolün varsayımlarına ve öngörülerine şüpheyle yaklaşılması gerektiğini düşündüren tespitlerinin önemi büyüktür. Ancak bunlardan bahsetmeden önce, bağımlılık teorisinin düşünsel anlamdaki ilk nüvelerinin Marksist iktisatçılar arasında görüldüğünden, daha sonrasındaysa yine onlar tarafından geliştirildiğinden bahsetmekte fayda vardır. Çünkü anlaşılmaktadır ki, bağımlılık teorisinin ortaya çıkmasının ve gelişmesinin ardında klasik iktisada en güçlü eleştirileri yöneltmiş ve varsayımlarından öngörülerine kadar klasik iktisada kapsamlı şekilde karşı çıkmış Karl Marx ve onun düşünce yöntemi bulunmaktadır.

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Marx'ın sömürgeciliğin yarattığı eşitsizliğin ve bağımlılığın yanı sıra kapitalizmin gelişim sürecinin her ülkede farklı olacağı ve sermayenin daha hızlı büyüyerek kapitalizmin daha hızlı geliştiği ülkelerin ekonomik olarak daha güçlü olacağı yönünde öngörülere sahip olduğu bilinmektedir. Bu durumun yanı sıra Marx uzun vadede kapitalizmin sonunu getireceğini öngördüğü çelişkilerin de en hızlı bu ülkelerde olgunlaşacağını öngörmüştür. Ancak Marx'ın yaşadığı dönem, bağımlılık teorisinin iskeletinin ve ana hatlarının oluşması için gerekli unsurları barındırmaktadır. Bunun sebebi, o dönemde sanayi devriminin ve klasik iktisadi teorinin ülkelere etkisinin gözlenememesidir. Bu yüzden özellikle Büyük Buhran sonrasının, dış ticaretin, doğrudan ve dolaylı yabancı sermaye yatırımlarının, kısacası ülkeler arası ekonomik ilişkilerin olgunlaşmasının etkilerinin gözlenebildiği bir dönem olarak bağımlılık teorisinin ortaya çıkmasındaki rolü anlaşılmaktadır. Bu bağlamda ECLA (Latin Amerika Ekonomi Komisyonu) araştırmacılarının Latin Amerika üzerine araştırmalarının, Neo-Marksistlerin kurmuş olduğu bağımlılık okulunun temellerinin atılmasındaki etkisi oldukça büyüktür. Çünkü ECLA'nın Latin Amerika ülkeleri için değerlendirmesi en basit anlamıyla dış ticaretin ekonomik gelişim ve kalkınma açısından Latin Amerika ülkeleri için pozitif bir etkisinin olmadığını, aksine bu durumunun Latin Amerika ülkeleri ve gelişmiş ülkeler arasındaki gelişme-kalkınma farkını artırdığını ifade eder.

Ekonomik açıdan klasik iktisadi ekolü siyasal açından da liberal ideolojiyi sahiplenmiş; Fransa, ABD, İngiltere gibi dünyanın lider ülkelerinin yer aldığı Birleşmiş Milletler'e bağlı ECLA'nın mevcut siyasal ve ekonomik doktrinin savunduğuyla çelişen sonuçlara ulaşmış olması, oldukça çarpıcı bir anlam atfetmektedir. Bununla birlikte ECLA'nın o dönemlerde Latin Amerika ülkelerine ithal ikameci, devletin ekonomide daha fazla yer aldığı ekonomi politikaları tavsiye etmesi, az gelişmiş-gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerle yapmış olduğu ticaretin sorgulanması ve bağımlılık teorisinin somut bir dayanak elde etmesiyle sonuçlanmıştır.

Bağımlılık teorisyenleri, gelişmişlik sorununu genel olarak Klasik ve Neo-Klasik iktisadi ekolün dünyaya yayılmasının ve ülkelerin çoğu tarafından uygulanmasının doğal bir sonucu olarak görse de, bağımlılık teorileri arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Paul Baran, diğer bağımlılık teorisyenleri gibi bağımlılık ilişkisinin ekonomik olarak gelişkin olan ülkelerle (merkez) az gelişmiş-gelişmekte olan ülkeler (çevre) arasında oluştuğunu iddia eder. Ancak çevre ülkelere ve bağımlılığın ortadan kalkmasına dair yaptığı bazı tespitler, Baran'ı diğer bağımlılık teorisyenlerinden biraz da olsa ayırmaktadır. Çünkü

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Baran oldukça kesin ve siyasal bir tablo çizerek, çevre ülkelerin bağımlılıktan kurtulmasının yegâne yolunun, işçi-köylü sınıfının yapacağı siyasi devrim olduğunu belirtmiş ve meseleyi sınıf mücadelesi, devletin sınıfsal karakteristiği perspektifinden ele almıştır (Baran, 1974).

Bir diğer bağımlılık teorisyeni Samir Amin meseleye yine merkez-çevre perspektifinden bakarak tıpkı Baran gibi bağımlılık literatürüne özgün katkılar sunmuştur. Amin'in Avrupa Merkezcilik olarak tanımladığı yaklaşımı ortaya koyması ve Ahbap-Çavuş kapitalizmi (Crony Kapitalizm) kavramına yönelttiği eleştiriler, yeni tartışmaların başlamasını ve yeni fikirlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çünkü Amin her iki konuda yaptığı açıklamalarla, Neo-Klasik iktisadi ekolü destekleyen ülkelerin kendi çıkarlarını kollamak için, sosyal bilimlerde ve insanlığın düşünsel dünyasına dair tüm mecralarda görece kurmuş olduğu ve hâkimiyet alanını daha da artırma niyetinde olduğu emperyalist otoriteyi sert bir biçimde eleştirmiştir (Amin, 2016). Avrupa-Merkezcilik kavramıyla bu hegemonya mekanizmasının çeşitli dinamiklerini ele alan Amin, Ahbap-Çavuş kapitalizmi kavramına getirdiği eleştirilerle de liberal iktisatçıların sosyal bilimlerde Neo Klasik iktisadi teorinin meşruiyetini artırmak ve propagandasını yapmak için kasten manipülasyona başvurduklarını ileri sürer (Amin, 2018).

Baran ve Amin farklı noktalara değinmekle birlikte, bağımlılık teorisinin ana hatlarında ve merkez-çevre ilişkisinde müştereği sağlamışlardır. Ancak Wallerstein'ın ortaya koyduğu "Dünya Ekonomisi" teorisinin bu görüşlerden daha farklı bir yeri bulunmaktadır. Bunun sebebi Wallerstein'ın ülke ekonomilerini daha spesifik şekilde değerlendirmesidir. Wallerstein ülkelerin merkez ve çevre olarak sınıflandırılmasının yanlış olmamakla beraber yetersiz ve dünya genelindeki ekonomik-politik tabloyu anlamlandırmak için eksik olduğunu ifade eder (Wallerstein, 2013). Bu bağlamda Wallerstein klasik merkez-çevre ilişkisine yarı-çevre olarak adlandırdığı bir kavram eklemiştir. Wallerstein yarı-çevreyi; çevre ülkeyi merkez ülkeden daha az sömüren merkez ülkenin çevre ülkeden daha az sömürdüğü ülkeleri tanımlamak için kullanmıştır. Wallerstein'a göre, tüm dünya ülkeleri birbirleriyle merkez-çevre-yarı çevre bağlamında bir ekonomik-siyasi ilişki kurmuş durumdadır. Wallerstein bu sebeple meseleye bütünsel bir perspektiften bakarak bu ilişkiyi "Dünya Ekonomisi" olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla Wallerstein'a göre, merkez-yarı çevre-çevre ülkeler bütünleşik, birbirini üreten, birbirini var eden mekanizmalar bütünüdür. Dolayısıyla çevre ve yarı çevre ülkelerin bazı tekil istisnai durumların dışında çoğul anlamda gelişmiş ülke haline gelebilmesi mümkün değildir (Wallerstein, 2011).

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Bağımlılık teorilerinin ortak paydasında görülmektedir ki, bağımlılık; tarihsel bir dizi olaylar zincirinin sonucunda her ülke nezdinde özgün olarak şekillenen maddi somut koşulların ülkelerin dünya ekonomik ve politik yelpazesindeki konumlanışında oynadığı rolün sonucunda oluşmuştur. Andre Gunder Frank de aynı tarihsellikten yola çıkarak, diğer bağımlılık teorisyenlerini desteklemenin yanı sıra bazı ülkeler için spesifik değerlendirmelerde bulunmuştur. Frank'in bu değerlendirmeleri arasında yer altı ve yer üstü kaynaklarındaki zenginlik sebebiyle İspanya gibi sömürgeci devletlerin ilk hedefi haline gelen Latin Amerika ülkelerinin sömürgeci dönemin etkisiyle, kapitalist ekonominin gelişiminde, doğal kaynakları çok daha kısıtlı olan ülkelerden bile daha geri kaldığı yer almaktadır (Frank, 1997). Bu özgün değerlendirmenin yanı sıra Frank de merkez-uydu (çevre) olarak tanımlanan bağımlılık ilişkisine tıpkı Wallerstein gibi yeni bir ekleme yapmış ve "süper uydu" kavramını ortaya koymuştur. Frank'e göre, süper uydu; merkezle bitmesi mümkün olmayan bir bağımlılık ilişkisi içerisine girmiş ülkeleri ifade etmektedir. Frank merkez ve uydu arasındaki bağımlılıkların merkez ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik krizler esnasında çevre ülkenin uyguladığı ithal ikameci politikalarla çözülebileceğini düşünse de, merkez ve süper uydu arasındaki bağımlılığın yalnızca siyasi devrimle sona erdirilebileceğini ifade eder. Bu noktada Frank'in görüşü bize göstermektedir ki, bağımlılık teorisyenlerinden bazıları ekonomik bağımlılığın Neo-Liberal iktisadi sistem içerisinde sonlanabileceğini düşünmezken, bazıları mevcut iktisadi koşullar altında da gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere olan bağımlılığını sonlandırabileceği kanaatindedir (Frank, 1969).

2. ARJANTİN EKONOMİSİ VE BAĞIMLILIK

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik bağımlılığını tam anlamıyla açıklamak ve incelemek için söz konusu ülkenin ekonomik yapısını ve bu yapıyı şekillendiren somut koşulları geniş bir tarihsellikte ele almak gerekmektedir. Bu bağlamda, Arjantin'in ekonomik bağımlılığını ortaya koymak için meseleyi Arjantin'in İspanyol sömürgesi olduğu dönemlerden ele almak isabetli olacaktır.

Arjantin uzun yıllar boyunca, yer altı ve yer üstü kaynakları için İspanya tarafından sömürülmüştür. Üretimin sömürgeci ülkenin çıkarlarına yönelik planlanması, Arjantin'in ekonomik ve sosyolojik yapısının şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur. Bu yapıyı basitçe ortaya koymak gerekirse, Arjantin'in ekonomik ve demografik yapısının şekillenmesinde, üretimin değerli maden ocakları ve bu maden ocaklarında çalışan işçilerin gıda ihtiyacını karşılayacak Latifundialarda (büyük çiftlik) yoğunlaşmasından bahsedebiliriz

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

(Acemoğlu ve Robinson, 2017). 1816 yılına kadar devam eden bu üretim yapısı, Arjantin bağımsızlığını kazandıktan sonra, üretimin yoğunlaştığı yer altı kaynaklarının tükenmesiyle Arjantin'deki Latifundiaların büyük bir önem kazanmasını sağlamıştır. 1860'larda Arjantin'de gerçekleşen iç savaşın etkileri sebebiyle Arjantin'de kapitalist üretim biçiminin ve sanayi devriminin, ancak 1900'lere doğru gerçek anlamda varlığını hissettirdiği söylenebilir.

Arjantin'e dair en eski veriler göstermektedir ki, Arjantin ekonomisi iç savaştan sonra uzun süren bir gelişim seyri göstermiştir. Bununla paralel olarak Arjantin'in göç alan ve nüfusu hızla artan bir ülke haline geldiği gözden kaçırılmamadır. Bunun yanı sıra sömürgeci dönemin etkisiyle bir tarım ülkesi olarak öne çıkan Arjantin'in söz konusu dönemlerdeki ekonomik gelişiminin yine tarım sektörü odaklı ve tarım ürünleri ihracatına yönelik bir gelişme gösterdiğini belirtmek gerekir. Ancak bu noktada Arjantin'in tarım ürünlerinin yanı sıra hayvansal ürünlerin ihracatında da gelişim gösterdiği bilinmektedir. Tüm bunlar tarım ve hayvancılığın gelişme seyrinde olduğunu gösterirken söz konusu yıllarda Arjantin'de sanayileşmenin geliştiğini gösteren herhangi bir bulgu bulunmamaktadır (Skidmore vd., 2009). Bu yıllarda (1875'e kadar) Arjantin'de yalnızca manifaktür sayısında artış gözlemlenmektedir. Ancak artan nüfus düşünüldüğünde bu artış doğal olarak görülmüş ve sanayileşme belirtisi ya da eğilimi olarak ele alınmamıştır (Balze ve Felipe, 1995).

Tablo 1'de görüldüğü üzere Büyük Buhran'a kadar Arjantin'de nüfusta, ihracatta, ithalatta hatırı sayılır düzeyde bir artış söz konusudur. Tüm bunlar Arjantin'in ekonomik ve toplumsal olarak hızla büyüdüğünü göstermektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, ekonomik bağımlılık analizi için oldukça önem atfeden dış ticaretin denge durumudur. Arjantin'in 1895 yılından sonra genellikle dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir ve bu durum ilgili yıllarda Arjantin'in ekonomik bağımlılık göstergelerinden birinin olumlu seyrettiğini göstermektedir. Ancak yine de bu noktada, Arjantin'in tarım ve hayvancılığa dayalı, sanayide ise tarıma dayalı sanayileşme ağırlıklı bir gelişim seyrine girmesinin, ilerleyen yıllarda dış ticarette ülkelerin en büyük avantajları arasında yer alan katma değeri yüksek ürünleri üretebilecek sınai gelişimi gösterememesinin, gelecekte Arjantin'in dış ticarette potansiyel bir dezavantajı olduğu anlamına geldiği unutulmamalıdır. Bunun yanı sıra ekonomik istikrar için gerekli olan siyasi istikrarın sağlanması konusunda Arjantin'in militarist yapısının da Arjantin ekonomisi için oldukça önemli bir tehdit oluşturduğu vurgulanmalıdır (Rocchi, 2006).

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Tablo 1: 1875-1930 Yılları Arasında Arjantin'deki Genel Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Nüfus	İhracat (Altın peso)	İthalat (Altın peso)	GSYH	Kişi Başına GSYH	Sanayi Üretimi
1875	2.161.000	52.009.113	57.624.481	17,45	55,82	14,46
1880	2.492.000	58.380.787	45.535.880	21,78	53,02	14,57
1885	2.880.000	83.879.100	92.221.969	44,70	82,64	22,40
1890	3.377.000	100.818.993	142.240.812	58,59	88,25	31,62
1895	3.956.000	120.067.790	95.096.438	82,69	115,32	60,37
1900	4.607.000	154.600.412	113.485.069	100	100	100
1905	5.289.000	322.843.841	205.154.420	164,35	159,26	169,56
1910	6.586.000	389.071.360	379.352.515	197,43	162,95	217,85
1915	8.148.000	558.281.000	305.488.006	216,30	137,63	235,14
1920	8.968.000	1.0440.085.000	963.123.000	231,73	135,50	271,50
1925	10.500.000	867.930.000	887.973.000	304,94	162,10	389,66
1930	12.046.000	614.104.000	740.088.000	326,93	149,15	417,35

Kaynak: (Rocchi, 2006).

Büyük buhrandan ve o zamana kadar gerçekleşen iki askeri darbeden sonra Arjantin ordusunun Arjantin ekonomisinde ve siyasetinde oldukça etkili olacağı görülmüştür. Öyle ki Arjantin'de büyük buhrandan sonra da darbeler olmaya devam etmiştir. Peron dönemiyle yeni bir siyasi ve ekonomik atmosfere kavuşan Arjantin için, Peronizm ekonomide ve siyasette büyük bir önem ifade etmektedir (Dornbusch, 1989).

2.1. Peronizm Döneminde ve Sonrasında Arjantin Ekonomisi

Kendisi de bir asker olan Peron, çeşitli toplumsal çalışmalarıyla toplumun hatırı sayılır bir bölümünün desteğini alarak iktidara gelmeyi başarmış ve sosyal demokrat çizgide siyaset yapmıştır. Toplumun tüm katmanlarını ulusal çıkarlar nezdinde örgütlemeye çalışan Peron, soğuk savaş döneminde doğu ve batı bloğu ülkelerinin gelişmekte olan ülkelere daha temkinli yaklaşarak iyi ilişkiler kurma çabasından faydalanarak dış politikada her iki blok arasındaki dengeyi korumayı başarmıştır (Castorina, 2013).

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Peron döneminde ithal ikameci ve halkçı politikaların, Tablo 2'de verilen kamu harcamalarının hasılaya oranındaki artıştan da gözlendiği üzere, söz konusu olduğu söylenebilir. Peron bir yandan ithal ikameci politikalarla sanayiyi geliştirme planları oluştururken, diğer taraftan da işçi ve memur maaşlarına zam yaparak, halkın refah seviyesinde hatırı sayılır bir artış sağlamış, ancak hem bu artış hem de devletin ekonomideki rolünün artması sebebiyle büyük sermaye sahiplerinin tepkisiyle karşılaşmıştır (Balze, 1995).

Tablo 2: Arjantin'in Genel Ekonomik Göstergeleri (Yıllık Ortalama, %)

	1940-1945	1946-1950	1951-1955
GSYH(Büyüme)	2,6	5,0	3,0
Kişi Başı GSYH	0,9	2,8	1,0
Yatırım/GSYH	17,8	25,2	16,8
TÜFE	5,6	20,0	18,2
Kamu/GSYH	21,0	31,4	30,0
Bütçe Açığı/GSYH	4,5	10,8	7,8

Kaynak: (Balze, 1995: 31).

Peron halkın büyük desteğini almasına rağmen Peron hükümetinin ekonomi politikasında yaptığı bazı hatalar, Peron'un yabancı sermayeye karşı çıkan ve ithal ikameciliği destekleyen politikalarının boşa çıkmasıyla sonuçlanmış ve ekonomik sıkıntıların baş göstermesiyle toplumsal huzursuzlukların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum daha önce üç darbe gerçekleştirmiş Arjantin ordusunun, dördüncü darbeyi gerçekleştirmesiyle sonuçlanmış ve Arjantin'i derinden etkilemiştir (Romero, 2002).

Peronizm sonrası ordunun etkisiyle batı bloğuyla kurulan samimi ilişkiler Arjantin'i Neo-liberal iktisadi politikaları uygulamaya itmiş ve halkın Peron'a ve Peronizme olan güçlü desteği devam etmesine rağmen, ordu her fırsatta darbe gerçekleştirerek Peronizmi bastırmayı tercih etmiştir (Gezgüç ve Uzun, 2017). Ordunun halkın iradesini hiçe sayarak geliştirdiği bu tutum, Arjantin'de ekonomik ve siyasi iktidarın tamamen kaybolmasına ve bu istikrarsızlıkta uygulanan Neo-Liberal politikaların Arjantin ekonomisini bağımlılığa sürüklemesine yol açmıştır (Cardoso ve Faletto, 2014).

İlgili yıllarda Arjantin'in dış ticaret rakamlarının verildiği Tablo 3'te görüldüğü gibi Peronizm sonrasındaki dış ticaret dengesindeki bozulma Arjantin'in bağımlılık nezdinde oldukça tehlikeli bir seyir içerisine girdiğini göstermektedir. Üstelik Peronizm-Anti Peronizm çelişkisinin, askeri darbelerin ve Neo-Liberal

Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

politikaların ülkedeki devamlılığı düşünüldüğünde ilerleyen dönemlerin daha farklı yönde gelişmelere konu olmasını beklemek güçleşmektedir.

Tablo 3: İlgili Yıllarda Arjantin'deki Dış Ticaret Dengesi (Milyon dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
1955	928,6	1.172	-244
1956	943,8	1.127	-183,8
1957	974,8	1.310	-335,6
1958	993,9	1.232	-238,7
1959	1.000	983	17
1960	1.079	1.249	-41,1
1961	964,1	1.460	-496,2
1962	1.216	1.356	-140,5

Kaynak: (Sachs ve Collins, 1989: 140-141).

Arjantin'de ele alınan dönemdeki dış borçlanmaya yönelik göstergeler Tablo 4'te görüldüğü üzere, tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonomik yapıya sahip olan Arjantin'de, sanayinin oldukça sınırlı düzeyde gelişmiş olması sebebiyle dış ticaret nezdinde oluşan dezavantajların, tüm bunlara rağmen uygulamaya konan Neo-Liberal serbest ticaret ve serbest döviz politikalarının uzun yıllar varlığını koruması, Arjantin'deki dış ticaret dengesinin bozulmasına, Arjantin'in dış borcunun katlanarak artmasına ve ekonomik bağımlılığın tırmanmasına sebep olmuştur. Daha sonra 1983 yılında askeri darbelerin son bulmasıyla ekonomik olarak toparlanma dönemine girilmiştir (Ciria, 1974).

Tablo 4: İlgili Yıllarda Arjantin'deki Dış Borçlanma (Milyon dolar)

Yıllar	Kamu	Özel	Toplam	Net Dış Borç/İhracat	Dış Borç/GSYH (%)
1976	5.189	3.090	8.279	1,7	18,6
1977	6.044	3.635	9.679	1,1	19,2
1978	8.357	4.139	12.496	1,1	23,9
1979	9.960	9.074	19.034	1,2	30,2
1980	14.459	12.703	27.162	2.5	37,3
1981	20.024	15.647	35.671	3,5	48,1
1982	28.616	15.018	43.634	5,4	60,3
1983	32.196	12.585	44.781	5,4	59,5

Kaynak: (Sachs ve Collins, 1989: 137).

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Arjantin ekonomisinin toparlanma döneminde dış ticaret dengesinde olumlu değişimeler gözlenmekle beraber, ülkenin içerisinde bulunduğu bağımlılık ve borç yükü düşünüldüğünde bu gelişmelerin genel seyri değiştirecek bir niteliğe sahip olmadığı Tablo 5'te görüldüğü gibi aşikârdır. Arjantin yine de dış ticaret dengesinde yaşanan bu olumlu seyri, bazı istisnai yıllar hariç korumayı başarmış ve günümüze kadar getirmiştir. Asıl mesele tüm bu olumlu seyrin Arjantin'in içinde bulunduğu genel bağımlılık tablosuna olan etkisidir. Zira konu bu açından ele alındığında ekonominin bağımlılık eğiliminin sürdüğü değerlendirilmektedir.

Tablo 5: İlgili yıllarda Arjantin Dış Ticaret Dengesi (Bin dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
1983	7.836.063	4.504.156	3.331.907
1984	8.107.405	4.584.672	3.522.733
1985	8.396.017	3.814.148	4.581.869
1986	6.852.213	4.724.053	2.128.160
1987	6.360.160	5.187.818	542.342
1988	9.134.812	5.321.565	3.813.247

Kaynak: (Sachs ve Collins, 1989: 137).

Günümüze dek Arjantin'in ilan ettiği moratoryumlara bakıldığında Arjantin ekonomisinin bağımlılık probleminin uzun vadede oluştuğu ve bu bağımlılığın Neo-Liberal iktisadi sistem içerisinde çözülmesinin oldukça güç olduğu anlaşılmaktadır. Arjantin'in uluslararası arenada kredibilitesinin ve ekonomik açıdan güvenilirliğinin zayıflaması da bu durumda önemli rol oynamaktadır.

Peso yerine Austral para birimine geçiş yapan Arjantin hem enflasyonla hem de dış borçlarla mücadele etmeyi planlamıştır (Conde, 2008). 1985-1989 arası yürürlükte olan plan uygulandığı ilk yılda yüzde 670 dolaylarında olan enflasyonun yüzde 90 düzeylerine düşmesini sağlamıştır. Ancak plan, para ve maliye politikasının uygulanmasında yaşanan birtakım sorunlar nedeniyle sekteye uğramış ve Arjantin yeniden hiperenflasyon olgusu ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak Arjantin'in bu döneme kadar, dış ticaret dengesini

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

lehine çevirerek ödemeler dengesinde yakaladığı avantajla dış borçlarını finanse etmeyi başardığı söylenebilir.

Tablo 6'daki veriler Arjantin'in dış ticarette yakaladığı olumlu seyri devam ettirmesine rağmen dış borçlarını ödeme güçlüğü çekmenin yanında, kredibilite ve ekonomik bakımdan güvenilirlik sorunları yaşadığını ve defalarca ilan edilen moratoryumlardan kurtulamadığını göstermektedir. Bu durumun yanı sıra 2001-2012 yılları arasında ihracatın GSYH'deki payı ithalattan daha fazladır. Bu veri bize Arjantin'in dış ticaret fazlası vermeyi başardığını göstermektedir. Bu Arjantin'in ödemeler dengesinde olumlu bir etki yaratmış olsa da 2012 yılından sonra ithalatın GSYH'deki payı yine ihracattan fazla hale gelmiştir.

Tablo 6: Arjantin'de Dış Ticaretin Seyri 2001-2019

	İhracat/GSYH	İthalat/GSYH	Dışa Açıklık Oranı
2001	11,6	10,3	21,9
2002	28,4	13,4	41,8
2003	25,9	14,7	40,6
2004	23,8	16,8	40,7
2005	23,2	17,3	40,6
2006	23,0	17,4	40,4
2007	22,7	18,3	40,9
2008	22,1	18,3	40,4
2009	19,6	14,5	34,1
2010	18,9	16,0	35,0
2011	18,4	16,8	35,2
2012	16,2	14,3	30,5
2013	14,6	14,7	29,5
2014	14,4	14,0	28,4
2015	10,7	11,8	22,5
2016	12,5	13,6	26,1
2017	11,2	14,0	25,2
2018	14,3	16,4	30,7
2019	17,3	15,1	32,4

Kaynak: (Dünya Bankası, 2020)

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Arjantin ekonomisi dış ticaret fazlası verdiği yıllarda bile ihracatın GSYH'deki payı ithalatın payından sadece yüzde 5 daha fazla olmuştur. Bu yüzden kısa süreliğine elde edilen bu başarının Arjantin'in genel ekonomik durumuna etkisi oldukça sınırlılık göstermektedir.

3. TÜRKİYE EKONOMİSİ VE BAĞIMLILIK

Türkiye Cumhuriyetin ilanıyla piyasa ekonomisini hızla oluşturarak gecikmiş olduğu sanayileşme yarışına hızla dâhil olmayı amaçladı. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının bu hedefi Türkiye'nin o dönemki ekonomisini ve siyasetini belirleyen en önemli faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda İzmir İktisat Kongresi oldukça önem arz etmektedir (Boratav, 2005). İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlarla;

- Ulaşım gibi kritik bir sektörde, Haydarpaşa-Ankara, Eskişehir-Konya, Arifiye-Adapazarı, Mersin-Tarsus-Adana demiryolları kamulaştırıldı. Dolayısıyla bu dönem devletin elindeki en gelişkin işletme demir yolları olmuş oldu.
- Tütün üretim atölyeleri devlet tarafından satın alınarak kamulaştırıldı.
- Osmanlı döneminde köylülerden ürettikleri tarım ürünlerinin yüzde 10'unun alınmasını sağlayan aşar vergisi kaldırıldı.
- Sınai gelişimi desteklemek amacıyla 1925 yılında Maadin Bankası kuruldu. Bu bankaya özellikle yerli burjuvazinin oluşması için gerekli olan finansmanın sağlanması konusunda özel bir misyon biçildi.
- Sanayi gelişimini destekleme politikası 1927 yılında resmileşerek Teşvik-i Sanayi kanunu olarak yürürlüğe girdi.

İzmir İktisat Kongresinde alınan bu kararlardan anlaşılacağı üzere, ekonomide devletçi politikalar hedeflenmiştir. Ancak bu dönemlerde 1929'a kadar Lozan antlaşmasındaki bazı yaptırımların ekonomide devletçi politikaların uygulanmasını engellediğinden bahsetmekte fayda vardır. Çünkü Lozan Antlaşmasında Türkiye'nin beş yıl boyunca serbest piyasa ekonomisi uygulayacağına yönelik bağlayıcı bir hüküm bulunmaktadır (Toprak, 1999). Dolayısıyla Türkiye'nin ekonomi politikasını serbestçe uygulayabilmesi, ancak Büyük Buhran'dan sonra mümkün hale gelebilmiştir.

Büyük Buhrandan sonra ithal ikameci politikaların hızla yürürlüğe konduğunun en somut göstergelerinden biri olarak, korumacı politikalar eşliğinde sanayileşme stratejisinin ilk adımının yaygın tüketim mallarının

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

yurt içinde üretimi gösterilebilir. Bu mallardan en önemlileri 1930 yılında üretimine başlanan un ve şeker ile fabrikaları açılan yük dokumadır. Daha sonrasında ise demir, çelik ve inşaat malzemesi üretimi için gerekli fabrikalar kurulmuştur (Tezel, 1986).

Ekonomi 1930-1939 yılları arasında yaklaşık yüzde 6'lık bir büyüme temposu yakalamıştır. Bu oran 1923-1929 arasında gerçekleşen yıllık ortalama büyüme oranından düşüktür. Ancak hükümetin sanayiye ağırlık vermesi ve Büyük Buhran sonrası tarımsal ürünlerde yaşanan fiyat düşüşü göz önüne alındığında yüzde 6'lık bir büyüme oranının oldukça olumlu yorumlanması mümkündür. Bu dönemde ekonomideki diğer göstergelerin de oldukça olumlu yönde seyrettiği söylenebilir. Bu dönemin 1933 ve 1939 yılları arasında kalan kısmında ise yıllık ekonomik büyüme ortalamasının yaklaşık yüzde 8 dolaylarında seyretmesi Türkiye'nin Büyük Buhranın şokunu atlattığını ve hem sanayi hem tarım sektöründe oldukça iyi bir büyüme oranını yakaladığını göstermektedir. Bu süreçte uygulanan yeni politikalarla sanayi millileştirilirken, Cumhuriyet tarihinin en parlak dönemlerinden birine şahitlik edilmiştir. Nitekim söz konusu yatırımlar yapılırken yabancı kurumlardan kredi alsa da bu tam da Mustafa Kemal'in istediği biçimde ulusal çıkarlar doğrultusunda kullanılmıştır. Öyle ki 1930-1939 arasındaki dönemde Türkiye, 1938 yılı hariç tüm yıllar dış ticaret fazlası vermiştir (Çavdar, 2003).

1946 yılına kadar olumlu seyreden dış ticaret göstergeleri, 1948 yılında İstanbul İktisat kongresinde alınan; devletin ekonomiden çekilmesi, ithal ikameci politikalara son verilmesi, serbest piyasacı ekonomi politikalarının tahsis edilmesi kararlarının etkisiyle olumsuz yönde seyretmeye başlamıştır (Koçtürk ve Korkmaz, 2010). Bu bağlamda ithal ikameci politikaları terk etmenin ve Neo-Liberal iktisadi politikaları bütünüyle uygulamanın dış ticarete olan etkisi Tablo 7'de açıkça görülmektedir. Ayrıca 1947 yılında Türkiye'nin dış ticaret açığı vermeye başladığı ve bu durumun 1962 yılına kadar sürdüğü gözlenmektedir.

Osmanlı'dan kalan borçları ödeyebilen ve ekonomik bağımlılık anlamında oldukça pozitif bir seyir içerisinde olan (Tablo 7 ve 8) Türkiye ekonomisinin özellikle ABD'ye olan borcu dikkat çekmektedir. Türkiye'nin ABD'ye toplam 586 milyon dolar borcunun bulunması, Türkiye ekonomisinin özellikle dolar kuruna karşı oldukça hassas bir durumda olduğunu göstermektedir (Karpat, 2011).

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Tablo 7: Savaş Sonrası Dış Ticaretin Seyri (Cari Fiyatlarla Milyon TL)

Yıl	İhracat	Artış oranı	İthalat	Artış Oranı	Fark	İhracat/ İthalat	T.Dış.T/ GSMH
1946	432	97	224	78	208	192,9	9,6
1947	625	45	685	206	-60	91,2	17,4
1948	551	-12	770	12	-219	71,6	13,9
1949	694	26	812	5	-118	85,5	16,6
1950	738	6	800	-1	-62	92,3	15,9
1951	879	19	1.126	41	-247	78,1	17,2
1952	1.016	16	1.557	38	-541	65,3	19,2
1953	1.109	9	1.491	-4	-382	74,4	16,7
1954	938	-15	1.339	-10	-401	70,1	14,3
1955	877	-7	1.393	4	-516	63,0	11,9
1956	854	-3	1.141	-18	-287	74,8	9,0
1957	967	13	1.112	-3	-145	87,0	7,1
1958	692	-28	882	-21	-190	78,5	4,5
1959	991	43	1.316	49	-325	75,3	5,3
1960	1.721	74	2.214	68	-493	77,7	8,4
1961	3.121	81	4.585	107	-1.464	68,1	15,6
1962	3.431	10	5.600	22	-2.169	61,3	15,7

Kaynak: (Toprak, 1999: 60).

Tablo 8: Türkiye-ABD Arasındaki Finansal İlişkiler (1946-1962, Milyon dolar)

	ABD Ekon. Borç	ABD Ekon. Yardım.	Toplam	Diğer Kredi Kuruluşları
1946-48	45,4	-	45,4	5,0
1949	33,8	-	33,8	-
1950	40,0	31,9	71,9	80,4
1951	-	49,8	49,8	-
1952	11,2	58,4	69,6	35,2
1953	-	58,6	58,6	20,0
1954	-	78,7	78,7	3,8
1955	25,5	83,8	109,3	-
1956	25,0	104,3	129,3	-
1957	25,1	62,3	87,4	13,5
1958	23,2	90,4	113,6	125,5
1959	97,2	107,0	204,2	-
1960	26,5	99,0	125,5	37,0
1961	131,0	89,8	220,8	161,7
1962	102,5	81,6	184,1	15,0
Toplam	586,4	995,6	1.582,0	48,8

Kaynak: (Kepenek ve Yentürk, 1995: 93).

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

3.1. Yeniden Planlı Ekonomi ve Sonrası

1963'ten 1979'a kadar olan yeniden planlı ekonomiye geçiş döneminde, 27 Mayıs darbesini yapan askeri yönetimin ve OECD'nin desteğiyle Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Bu kapsamda geliştirilen korumacı ve ithal ikameci ekonomi politikaları, Cumhuriyetin ekonomik ve siyasi anlamda altın dönemini geçirdiği 1930-1939 arası döneme benzemekle birlikte bir noktasıyla da kendine özgü bir yapıya sahiptir (Kepenek ve Yentürk, 1995). Dönemin kendine özgü bir yapıya sahip olmasındaki en önemli etken devletin yatırım portföyünün sektörel dağılımındaki özgünlüğünden kaynaklanmaktadır. Bu planla amaçlanan yüksek ekonomik bağımlılık sürecine son vermek ve Cumhuriyetin 1930-1939 arasındaki ekonomik dinamiklerine dönüşü sağlamaktadır. Ancak hem dünyanın içinde bulunduğu siyasi konjonktür hem dış borçların ekonomiye olan yükü hem de geçen yıllar arasında Türkiye ekonomik yapısının değişmesi bu planın uygulanabilirliğini zorlayacaktır. İlk beş yıllık planlamanın sonunda yani 1963-1968 arası dönemde, ithalat ve ihracat arasındaki fark azalmaya başladıysa da daha sonraki yıllarda farkın giderek açıldığı ve ithal ikameci ekonomik planların amaçlananın aksine daha büyük bir ekonomik bağımlılığa sebep olduğu görülmektedir.

Tablo 9: İlgili Yıllarda Dış Ticaretin Seyri (Cari Fiyatlarla Milyon TL)

Yıl	GSMH	Artış Oranı (%)	İhracat	İthalat	Ticaret Dengesi	İhracat/ İthalat	Toplam/ GSMH
1963	66.801	16	3.313	6.216	-2.903	53,3	14,3
1964	71.312	6,8	3.697	4.878	-1.181	75,8	12,0
1965	76.726	7,6	4.174	5.193	-1.019	80,4	12,2
1966	91.419	19,1	4.415	6.522	-2.107	67,7	12,0
1967	101.480	11,0	4.701	6.217	-1.516	75,6	10,8
1968	163.892	61,5	4.468	6.934	-2.466	64,4	7,0
1969	183.356	11,9	4.832	6.785	-1.953	71,2	6,3
1970	207.814	13,3	6.408	9.598	-3.190	66,8	7,7
1971	261.072	25,6	9.090	16.474	-7.384	55,2	9,8
1972	314.139	20,3	11.876	21.564	-9.688	55,1	10,6

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

1973	399.088	27,0	18.037	29.083	-11.046	62,0	11,8
1974	537.677	34,7	21.197	52.311	-31.114	40,5	13,7
1975	690.900	28,5	20.075	68.987	-48.912	29,1	12,9
1976	868.065	25,6	30.775	82.941	-52.166	37,1	13,1
1977	1.108.270	27,7	31.338	104.882	-73.544	29,9	12,3
1978	1.645.968	48,5	55.358	113.290	-57.932	48,9	10,2
1979	2.876.522	74,8	75.743	178.505	-102.762	42,4	8,8

Kaynak: (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2020).

İthal ikameci politikalar sonucunda oluşan bu duruma sebep olan birden çok faktör olmakla beraber en etkili olanlar şunlardır (Tabakoğlu, 2009):

- Türkiye'nin ihracatında başı çeken kalemlerin üretimi için ithal girdi gereksiniminin yüksek olması,
- İhracatın GSMH içindeki payının azalması,
- İthal ikame politikasının bir sonucu olarak yurt dışında üretilen yaygın tüketim mallarının Türkiye sanayisinde üretilmesi için yüksek miktarda ithal girdiye ihtiyaç duyulması.

Bunlara rağmen, Türkiye ekonomisi büyümeye devam etmiştir ve bunun sebebi yine yüksek miktarda dış borç alınması olmuştur.

İthal ikameci politikaların, 1930-1939 yıllarında olduğu gibi, ekonomik bağımlılığı azaltmada etkili olamamasının bir diğer sebebi ise Devlet Planlama Teşkilatı'nın sektörel anlamda özel ve stratejik yollar belirlemek yerine sadece öncü sektörü belirlemek dışında bir hamle yapmamış olması gösterilebilir. Bu dönemde Tablo 10 ve 11'de görüldüğü üzere, imalat sanayi yatırımlarda öncü sektör olarak belirlenmiştir. Ancak her iki tablo da imalat sanayi haricindeki yatırımların oldukça genele yayılmış bir görünüm izlediğini göstermektedir. Ayrıca tabloların gösterdiği yatırım portföyü, dışa bağımlılığı azaltmaktan çok, kalkınma hedefini ön plana koyan bir ülkenin ekonomisine ait gibi görünmektedir.

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Tablo 10: 1963-1979 Döneminde Yatırımların Sektörel Dağılımı

	(%)	Konut	Eğitim	Sağlık	Diğer Hizmetler
Kamu	**Ort.**	3,1	8,6	2,5	8,2
	Pay	8,6	97,0	92,9	64,6
Özel	**Ort.**	32,6	0,3	0,2	4,5
	Pay	91,4	3,0	7,1	35,4
Toplam	**Ort**	19,2	4,1	1,3	6,2

Kaynak: (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020).

Tablo 11: 1963-1979 Döneminde Yatırımların Sektörel Dağılımı

	(%)	Tarım	Maden	İmalat	Enerji	Ulaştırma	Turizm
Kamu	**Ort.**	13,4	6,6	19,3	13,8	23,4	0,9
	Pay	55,3	1,2	4,8	2,1	2,0	0,3
Özel	**Ort.**	10,9	0,9	40,7	0,5	9,0	0,4
	Pay	44,7	12,0	67,8	3,8	27,8	31,3
Toplam	**Ort.**	12,1	3,5	31,0	6,6	15,5	0,6

Kaynak: (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020).

1980'de Türkiye'de uzun zamandır devam eden siyasi gerilim ordunun giderek siyasete müdahale etme ihtimalini artırmıştır. Öyle ki darbe gerçekleşmeden önce bile ordudan hem siyasete hem de ekonomiye doğrudan bir müdahale niteliğindeki 24 Ocak 1980 kararları gelmiştir.

IMF reçetelerini andıran 24 Ocak 1980 kararları ise şu şekildedir (Yenal, 2017):

- Yüzde 32,7 oranında devalüasyon gerçekleştirilerek günlük kur ilanı sistemine geçildi.
- Gübre, enerji ve ulaştırma alanları dışındaki tüm devlet teşvikleri sonlandırıldı.
- Devletin ekonomideki rolü azaldı.
- Dış ticarette tam serbestlik politikası uygulandı.
- Yabancı sermaye yatırımları yeniden teşvik edildi.
- İthalat yasakları tedricen kaldırıldı.
- Döviz alımı serbest bırakıldı.

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

1980'lere kadar bağımlılığın artış gösterdiği, dış ticaret açıklarının, dış borçların kimi zaman yavaş kimi zaman hızlı bir şekilde büyüdüğü, 33 yıllık bir ekonomik deneyimin ardından 24 Ocak Kararlarını almanın, Türkiye'nin ulusal çıkarları ile ilgisi tartışmalı gözükmektedir. Çünkü Tablo 12'de de görüldüğü üzere 24 Ocak Kararları ekonomik bağımlılığın normalleşmesini sağlamıştır. Bu bağlamda Arjantin ve Türkiye hem ekonomik büyümenin yaşandığı hem de ekonominin dışa bağımlığının arttığı örneklerdir. Dolayısıyla Arjantin ve Türkiye için ekonomik bağımlılık, toplumların zaman zaman refah seviyelerinin artmasına da ülkelerin ekonomik büyümelerine de engel değildir. Nitekim refah artışı ve ekonomik büyüme, ekonomik bağımlılıkla beraber gerçekleşebilecek olan ekonomik gelişmelerdir (Şiriner ve Doğru, 2005).

Tablo 12: İlgili Yıllarda Dış Ticaretin Seyri (% cinsinden)

Yıl	İhracat/İthalat	İhracat/GSMH	İthalat/GSMH	Dışa Açıklık
1980	36,8	4,1	11,4	15,5
1981	52,6	6,6	12,5	19,1
1982	65,0	8,8	13,7	22,5
1983	62,0	9,2	15,1	24,3
1984	66,3	11,5	17,8	29,3
1985	70,2	11,5	16,7	28,2
1986	67,1	9,6	14,5	24,1
1987	72,0	11,6	16,3	27,9
1988	81,4	12,8	15,6	28,4
1989	73,6	10,6	14,5	25,1
1990	58,1	8,6	14,8	23,4
1991	64,6	9,0	13,9	22,9
1992	64,3	9,2	14,3	23,5
1993	52,1	8,6	16,5	25,1
1994	77,8	14,5	18,6	33,1
1995	60,6	18,0	29,7	47,7
1996	54,4	12,6	23,2	35,8
1997	52,0	13,4	25,8	39,2
1998	53,4	13,4	25,1	38,5
1999	54,3	14,3	26,2	40,5

Kaynak: (Toprak, 1999: 87).

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Türkiye ekonomisinde 2001 krizi bir dizi ekonomik ve siyasi krizin kümülatif bir etkisi olarak ortaya çıkmıştır. 2001 krizinin temelinde ekonomik bağımlılığa bağlı kırılganlıklar yatmaktadır. Kriz Türkiye ekonomisini toplam üç noktadan zorlamıştır. Bunlardan birisi 1998 yılında Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkelerden biri olan Rusya'nın krize sürüklenmesi olmuştur (Işık, 2005). Böylece önemli bir ihracat gelirinden yoksun olan Türkiye, o dönemlerde her zamankinden daha fazla yabancı paraya ihtiyaç duymuş ve ülkedeki yabancı sermaye hareketlilikleri artmıştır (Bayat ve Tüfekçi, 2009).

Siyasi arenada yaşanan gerginliğin kısa sürede yabancı sermaye için panik havası oluşturması, yabancı sermayenin hızla çekilmesine sebep olmuştur. Öte yandan bazı ekonomistler, krizde 1999 yılında gerçekleşen Marmara depremi sonrasında devletin artan mali yükümlülüğün etkisinin de olduğunu ileri sürmektedir.

2001 krizini izleyen dönemde Türkiye'deki siyasi atmosferin değişmesi ve AK Parti'nin iktidara gelmesiyle yeni bir dönem açılmıştır. AK Parti'nin iktidara geldiği yıllarda, Türkiye'nin AB müzakerelerinin başlaması sebebiyle Türkiye ekonomisi yüksek miktarda yabancı sermaye akışı almaktadır. Ancak ilerleyen süreçte izlenmekte olan ekonomi politikalarının Türkiye'nin yüksek miktarda yabancı sermaye yatırımı alarak sürekli dış ticaret açığı vermesine neden olması dış ticaret dengesinde kendisini göstermiştir.

Tablo 13'te görüldüğü üzere bu dönem, bağımlılık perspektifinden bakıldığında; genel anlamıyla özelleştirme gelirleriyle dış borçların finanse edildiği, yoğun sıcak para akışıyla ekonominin büyümeye devam ettiği, ancak kronik dış açıkların katlanarak arttığı, ekonomik bağımlılık durumunun çok daha ileri seviyelere taşındığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 13: 2001-2018 Türkiye Dış Ticaret Dengesi (Bin dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi
2001	31 334 216	41 339 083	72 733 299	-10 064 867
2002	36 059 089	51 553 797	87 612 886	-15 494 708
2004	63 167 153	97 539 766	160706919	-34 372 613
2006	85 534 676	139 576 174	225 110 850	-54 041 499
2008	132 027 196	201 963 574	333 990 770	-69 936 378
2010	113 883 219	185 544 332	299 427 551	-71 661 113
2012	152 461 737	236 545 141	389 006 877	-84,083,404
2014	157 610 158	242 177 117	399 787 275	-84 566 959
2016	142 529 584	198 618 235	341 147 819	-56 088 651
2018	167 967 219	223 046 481	391 013 699	-55 079 262

Kaynak: (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2020)

International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries
Journal EMI ISSN: 2602 – 3970
ARAŞTIRMA makalesi
Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

SONUÇ

Tarihselliklerinde önemli benzerlikler bulunduğu düşünülen Türkiye ve Arjantin'in bağımlılık okulu tartışmaları perspektifinden teorik çerçevede incelenmesinin amaç edinildiği bu çalışma ile ekonomik gelişme sorunları tartışmalarına farklı bir bakış açısı sunması hedeflenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen ekonomilerde bağımlılığın tarihsel bir sürecin parçası olduğu ve siyasi gelişmelerden doğrudan etkilendiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ekonomiyi salt matematiksel ve mantıksal bir olgu olarak ele almamanın ve ekonominin tarihsel oluşumunu göz ardı etmeden tarihsel bağlamıyla ele almanın hem ekonomik gelişmelere daha gerçekçi bir perspektiften bakmayı hem de ekonomik problemlere alternatif çözümler üretmeyi sağlayacağı söylenebilir.

Çalışma kapsamında ele alınan örnekler, bir dizi tarihsel koşulun sonucunda ekonomik olarak bağımlı hale gelen her iki ülkenin de dış ticaret dengesizliğinin sürdüğünü ve dış borçların ödenmesinde problem yaşanmaya devam ettiğini göstermektedir. Bu durum, tarihsel olarak ekonomide yapısal sorunlar barındıran ve özellikle dış ticaret dengesi bakımından bağımlılık emareleri gösteren ülkelerin, serbest piyasa koşulları altında gelişme gösterebilmesinin oldukça güç olduğunu göstermektedir. Çünkü ülkelerin mevcut koşullardan kurtulmak için ekonomilerinde ciddi yapısal reformlar gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Ancak bu reformların gerek ekonominin diğer ekonomilerle olan mevcut entegrasyon koşullarının ve gerekse sermaye sınıfının çıkarlarına ters düşmesi gerçeği altında hayata geçirilebilme potansiyelinin düşük olduğu ifade edilebilir.

Tüm teorik tartışmalar ve tarihsel süreç birlikte ele alındığında, tıpkı bağımlılık teorisyenlerinin ortaya koyduğu gibi mevcut siyasal ve ekonomik yapıda birkaç istisnai örnek dışında gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülke etiketi elde edebilme şansının olmadığı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerin ekonomik bağımlılığa son vermek amacıyla mevcut iktisadi sisteme alternatifler geliştirmesinin bağımlılık sorunun ortadan kaldırılabilmesi için oldukça büyük önem arz ettiği söylenebilir. Aksi takdirde bu ülkelerde yaşayan toplumlar bağımlılığın uzun vadedeki zorlu etkileriyle yüzleşmeyi sürdürmek zorunda kalacaklardır.

Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

KAYNAKÇA

Acemoğlu, D. ve Robinson, J. (2017). *Ulusların Düşüşü*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.

Amin, S. (2016). *Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme*, (Çev. S. Lim). İstanbul: Yordam Kitap.

Amin, S. (2018). *Liberal Virüs, Sürekli Savaş ve Dünyanın Amerikanlaştırılması,* (Çev. F. Başkaya), İstanbul: Yordam Kitap.

Balze D. ve Felipe, A. (1995). *Remaking the Argentine Economy*. New York: Council on Foreign Relations Book.

Baran, P. (1974). *Büyümenin Ekonomi Politiği*. İstanbul: May Yayınları.

Bayat, T. ve Tüfekçi, A. (2009). Türkiye'de ve Arjantin'de Yaşanan 2001 Ekonomik Krizlerinin ve Krizden Çıkış Yollarının Karşılaştırmalı Analizi, *Journal of New World Sciences Academy*, *C: 4, No:1*.

Boratav, K. (2005). *Türkiye İktisat Tarihi.* Ankara: İmge Kitabevi.

Bucak, C. (2003). *Bağımlılık Teorisi*. Ankara Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Cardoso, F. ve Faletto, E. (2014). *Latin Amerika'da Bağımlılık ve Kalkınma*. (Çev. C. Bacı ve D. A. Balcı). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Castorina, E. (2013). Demos'un Politikaları ve Politikacıların Politikaları: Arjantin'den Alınan Dersler. *Sosyal Bilimler Dergisi, (Çev. M. A. Umar), 198-205.*

Ciria, A. (1974). Peronism Yesterday and Today, Sage Publications Inc. Latin American Perspectives, No: 3. New York.

Conde, R. C. (2008). The Political Economy of Argentina in the Twentieth Century, Cambridge Latin American Series, Cambridge University Press,

Çavdar, T. (2003). Türkiye Ekonomisinin Tarihi 1900-1960. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Dornbusch R. Tella, G. (1989). The Political Economy of Argentina, 1989 Baskısı, 1946–83, St Antony's/Macmillan Series, Palgrave Macmillan Publishing, London

Dünya Bankası, Ülke Verileri, https://www.worldbank.org/ adresinden 4 Nisan 2020 tarihinde erişildi.

Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Frank, A. G. (1969). *Latin America: Underdevelopment or Revolution*, Monthly Review.

Frank, A. G. (1997). *Ekonomik Kriz ve Az Gelişmiş Ülkeler*, İstanbul: Yazın Yayıncılık.

Gezgüç, G. M. ve Uzun, T. (2017). Arjantin siyasi tarihinde askeri darbeler, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, C: 6, No: 2.*

Işık, N. (2005). Finansal Krizlerin Ortaya Çıkmasında Sermaye Hareketlerinin Rolü: Rusya, Türkiye ve Arjantin Krizleri, *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C: 5, No: 2.*

Karpat, K. (2011). *Türk Siyasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Tarih Yayıncılık.

Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (1995). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

Koçtürk, M. ve Korkmaz, S. (2010). 1950–1970 Döneminde Türkiye' de bazı önemli ekonomik ve siyasi gelişmeler, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, C:45, S:3.*

Rocchi, F. (2006). *Chimneys in the Desert: Industrialization in Argentina During the Export Boom Years: 1870-1930*, California: Stanford University Press.

Romero, L. (2002). *A History of Argentina in the Twentieth Century*, Penn State University Press Publishing, Pennsylvania.

Sachs, J. ve Collins, S. (1989). *Developing Country Debt and Economic Performance*. National Bureau of Economic Research Project Report.

Skidmore, T. ve Smith, P. ve Green, J. (2009). *Modern Latin America*, 7. Baskı, Oxford University Press.

Şiriner, İ. ve Doğru, Y. (2005). Türkiye Ekonomisi'nin Büyüme Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Yönetim Bilimleri Dergisi, C: 3, S:2.*

Tabakoğlu, A. (2009). *Türkiye İktisat Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tezel, Y. (1986). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*. İstanbul: Yurt Yayınları.

Toprak, M. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Kara Harp Okulu Bilgi Toplama ve Yayım Merkezi Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020, http://www.sbb.gov.tr/ .

Cilt 4 - Sayı 7 - Aralık 2020
SS. 158-182
Başvuru Tarihi/ Received Date: 13.11.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date: 04.12.2020

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Dış Ticaret İstatistikleri, Erişim Tarihi: 23 Şubat 2020, https://ticaret.gov.tr/.

Wallerstein, I. (2011). *Historical Capitalism.* London: Verso Books.

Wallerstein, I. (2013). *Dünya Sistemleri Analizi.* İstanbul: BGST Yayınları.

Araştırma ve Yayın Etiği: Bu çalışmada araştırma ve yayın etiği kurallarına uyulduğu yazarlar tarafından taahhüt edilmektedir.

Research and Publication Ethics: In this study, the rules of research and publication ethics were fully followed by authors.